

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВІРОК АНТИМОНОПОЛЬНИМИ ОРГАНАМИ

Ключові слова: контроль, захист економічної конкуренції, позапланова перевірка, антимонопольні органи, підстави проведення перевірки.

Основною метою контрольної діяльності держави є приведення соціальної системи в заздалегідь окреслені рамки функціонування, хоча не слід забувати й інші, не менш важливі цілі контрольної діяльності, а саме: виявлення порушень чинного законодавства і накладення відповідних санкцій, а також превентивну мету контролю, яка стримує суб'єкта від скоєння правопорушень. Щодо контролю у сфері захисту економічної конкуренції, то він має конституційну основу. Конституційно-правовою основою державного контролю у сфері захисту економічної конкуренції є ст. 42 Конституції України [1]. Також ці положення конкретизовані в ст. 40 Господарського кодексу України [2].

Через контрольні повноваження держава в особі антимонопольних органів перевіряє дотримання законності і допустимість поведінки того або іншого суб'єкта господарювання, гарантуючи тим самим захист прав споживачів та інших суб'єктів від порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Крім того, за допомогою такого контролю забезпечується реалізація інтересів самої держави, наприклад, у діяльності, яка є монополією держави.

Так, протягом 2012 року органами Антимонопольного комітету України проведено 1 035 перевірок дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції. Із загальної кількості перевірок було здійснено 796 перевірок суб'єктів господарювання та 239 перевірок державних органів. За результатами цих перевірок розпочато розгляд 660 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та надано 313 рекомендацій щодо припинення дій (бездіяльності), які містили ознаки таких правопорушень [3].

В той же час питання контролю в сфері захисту економічної конкуренції досліджувались рядом вчених, серед яких С. Валітов [4], О. Костусєв [5], З. Борисенко [6], Ю. Журик [7] та ін., але в роботах зазначених авторів не приділено значної уваги проведенню перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, що здійснюють антимонопольні органи в рамках своїх повноважень. Враховуючи вищенаведене, зазначене питання недостатньо досліджене та є актуальним.

Метою статті є визначення особливостей державного контролю в сфері захисту економічної конкуренції, зокрема проведення перевірок антимонопольними органами щодо дотримання конкурентного законодавства, підготовка пропозицій щодо вдосконалення організаційно-правових засад здійснення перевірок.

Необхідно зазначити, що державний контроль у сфері економічної конкуренції, здійснюваний органами Антимонопольного комітету України, розглядається за наступними напрямками: контроль за дотриманням законодавства в процесі економічної концентрації; контроль за процесами узгоджених дій суб'єктів господарювання при здійсненні підприємницької діяльності; контроль за дотриманням вимог конкурентного законодавства в процесі здійснення діяльності суб'єктами господарювання (зокрема, попередження, обмеження, припинення порушень конкурентного законодавства); контроль за дотриманням вимог конкурентного законодавства при ухваленні рішень

органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю [7; 8].

Так, контроль є одним з важливих елементів у сфері захисту економічної конкуренції, за допомогою якого забезпечується своєчасність внесення коректив у діяльність суб'єктів господарювання, органів влади та місцевого самоврядування, відхилень від встановлених стандартів і правил конкуренції, отримання інформації про реальний стан розвитку і функціонування ринку.

Таким чином, можна вважати, що сутність здійснення контролю в сфері захисту економічної конкуренції полягає в попередженні, виявленні та припиненні порушень суб'єктами господарювання законодавства про захист економічної конкуренції, відповідно до напрямків та форм контролю, що здійснюється антимонопольними органами.

Однак деякі елементи контролю в сфері захисту економічної конкуренції потребують вдосконалення шляхом внесення змін до чинного законодавства України, наприклад, при проведенні перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції.

Згідно з Положенням про порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції (далі — Положення про перевірки), контроль антимонопольних органів проводиться як перевірка (планова або позапланова), що й є однією з правових форм цього контролю.

Поняття «перевірка» визначається лінгвістами так: це переконання в правильності чого-небудь, обстеження з метою нагляду, контролю [10].

Узявши за основу такі визначення в цілому і співвідношення понять «перевірка» та «контроль» можна уточнити їх як форму і зміст, що має значення для з'ясування поняття «форма державного контролю у сфері конкуренції», під якою необхідно розуміти перевірку як діяльність антимонопольних органів у межах своїх повноважень при здійсненні господарської діяльності суб'єктами господарювання та при реалізації повноважень органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління й контролю.

Необхідно відзначити, що основними завданнями перевірок, які здійснюються антимонопольними органами, є: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; своєчасне попередження, виявлення і припинення дій, що мають ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, ліквідація причин виникнення цих порушень і умов, які їм сприяють, а в разі, якщо порушення припинене, то вживання заходів для ліквідації результатів цих порушень; збір доказів за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [11].

Згідно з п. 3 вищенаведеного Положення про перевірки, плановою виїзною перевіркою вважається перевірка об'єктів перевірки, яка проводиться за місцем їхнього розташування або за місцезнаходженням їхнього відособленого структурного підрозділу, в комплексі питань уповноважених працівників антимонопольних органів, з огляду на їхні функціональні повноваження, і передбачена планами роботи Антимонопольного комітету України.

Підставою для проведення такої перевірки є план-графік перевірок, затверджений Головою Антимонопольного комітету України, головою територіального відділення. Планова виїзна перевірка може проводитися тільки за умови, що об'єкт перевірки був письмово попереджений про її проведення не пізніше ніж за десять календарних днів.

У п. 8 цього Положення зазначено, що позаплановою виїзною перевіркою вважається перевірка, яка не передбачена планами роботи антимонопольних органів, яка проводиться без попереднього письмового повідомлення об'єкта перевірки, відповідно до наказу Голови Антимонопольного комітету України, голови територіального відділення за наявності хоча б однієї з таких обставин: 1) за дорученням Президента України, Кабінету Міністрів України; 2) за заявами суб'єктів господарювання, інших юридичних і фізичних осіб про порушення їхніх прав унаслідок дії або бездіяльності, визначені у Законі України «Про захист економічної конкуренції»; 3) за поданням органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; 4) за ініціативою антимонопольних органів у разі безпосереднього виявлення державними службовцями антимонопольних органів ознак порушення об'єктом перевірки конкурентного законодавства; 5) у разі недостовірних даних, наведених об'єктом перевірки в документах, поданих на обов'язковий запит антимонопольних органів; 6) у разі подачі об'єктом перевірки скарги про порушення законодавства посадовою особою антимонопольних органів під час проведення планової або позапланової виїзної перевірки; 7) за ініціативою антимонопольних органів у разі надходження від заявника клопотання про можливість виникнення негативних наслідків, пов'язаних з поданням заяви, і з метою захисту його інтересів; 8) у разі виникнення необхідності в перевірці даних, отриманих від особи, яка мала відносини з об'єктом перевірки, якщо він не надасть пояснення та їхнє документальне підтвердження у встановлені терміни; 9) на особисте прохання об'єкта перевірки [11].

Також у цьому Положенні визначений порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, в чинному антимонопольно-конкурентному законодавстві закріплені підстави проведення перевірок щодо державного контролю за дотриманням такого законодавства. Крім того, деякі обставини, що зумовлюють необхідність проведення позапланових перевірок, вимагають додаткових уточнень.

Відповідно до п. 8 Положення, позапланова перевірка проводиться за наявності хоча б однієї з перерахованих у цьому пункті обставин. Необхідно відзначити, що у разі виявлення в діях суб'єктів господарювання ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольним комітетом України доручається територіальним відділенням проведення позапланових перевірок аналогічних суб'єктів господарювання, що діють на певному ринку (за ініціативою Антимонопольного комітету України). У цьому разі перевірка здійснюється відповідно до наказу голови відділення і на підставі п. 8 Положення про перевірки.

Проте, в практиці має місце створення перешкод для проведення антимонопольними органами позапланової перевірки регіональних підрозділів суб'єкта господарювання, який має статус юридичної особи, за дорученням Антимонопольного комітету України й на підставі виявлених ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях аналогічного підрозділу в іншому регіоні України. Наказ голови відділення на проведення перевірки не має посилань на конкретний підпункт п. 8 Положення про перевірки, оскільки у цьому пункті Положення визначений вичерпний перелік обставин, і лише за наявності хоча б одного з них може бути проведена позапланова виїзна перевірка.

У п. 8 Положення обставина проведення перевірки за дорученням Антимонопольного комітету України (за ініціативою Комітету) відсутня, а пп. 8.4

Положення не може використовуватися у цьому разі, оскільки ознак порушення конкурентного законодавства певною юридичною особою антимонопольними органами не виявлено.

Формування щорічних проектів планів-графіків проведення виїзних перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції об'єктами перевірки здійснюється відповідними структурними підрозділами Антимонопольного комітету України, його територіальними відділеннями відповідно до Положення про перевірки. При формуванні переліків суб'єктів господарювання, що підлягають перевірці, враховуються визначені антимонопольними органами пріоритетні напрями діяльності.

Рішенням такої проблеми може бути внесення змін до плану-графіка проведення перевірок, затвердженого на поточний рік, тобто включення об'єкта перевірки за ініціативою Антимонопольного комітету України в план-графік може бути підставою для проведення перевірки територіальними відділеннями.

Проте Положенням про перевірки не передбачено можливості внесення змін у плани-графіки проведення перевірок протягом періоду, на який вони затверджені. У вищезазначеному нормативно-правовому акті необхідно визначити підстави і порядок внесення змін у план-графік проведення антимонопольними органами перевірок з дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Позапланові виїзні перевірки іноді здійснюються територіальними відділеннями Антимонопольного комітету на вимогу органів прокуратури, згідно з якою при здійсненні прокурорського нагляду за дотриманням та застосуванням законів прокурор має право вимагати від керівників і колегіальних органів проведення перевірок, ревізій діяльності підконтрольних підприємств, установ, організацій та інших структур. У такому випадку підстави для проведення перевірок органами Антимонопольного комітету відсутні, оскільки п. 8 Положення про проведення перевірок не передбачено як обставина, за наявності якої можуть здійснюватися вищенаведені перевірки, вимоги органів прокуратури.

Це питання можна врегулювати шляхом визначення, чи є підставою для здійснення органами Антимонопольного комітету України проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції вимога органів прокуратури, що вимагає включити відповідний підпункт до п. 8 Положення про проведення перевірок, а також внести зміни, тобто передбачити як підстави для проведення позапланової виїзної перевірки за ініціативою Антимонопольного комітету України, голови територіального відділення не тільки виявлення ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях об'єкта перевірки, а й інші підстави, які можуть свідчити про можливі ознаки порушення в діях об'єкта перевірки.

Таким чином, для здійснення територіальними відділеннями позапланових виїзних перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції за дорученням Антимонопольного комітету України (за власною ініціативою) та за вимогою органів прокуратури необхідно закріпити правові підстави проведення такого роду перевірок, шляхом внесення змін до Положення про порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Вищенаведені пропозиції доцільно закріпити в антимонопольно-конкурентному законодавстві, що дозволить реалізовувати контролюючі функції антимонопольних органів України в повному обсязі.

-
1. *Конституція України*. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
  2. *Господарський кодекс України*: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
  3. *Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2012 рік*: Розпорядження Антимонопольного комітету України № 175-р від 12 березня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.amc.gov.ua>
  4. *Валитов С.С.* Правовое регулирование конкуренции в Украине: монография / С.С. Валитов. — Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2009. — 307 с.
  5. *Костусев А.А.* Конкурентная политика в Украине: монография / А.А. Костусев. — К.: КНЭУ, 2004. — 310 с.
  6. *Борисенко З.М.* Основы конкурентной политики: підручник / З.М. Борисенко. — К.: Таксон, 2004. — 704 с.
  7. *Журик Ю.В.* Розгляд антимонопольними органами України справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: монографія / Ю.В. Журик. — Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. — 148 с.
  8. *Про захист економічної конкуренції*: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
  9. *Про Антимонопольний комітет України*: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659 -XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 50. — Ст. 472.
  10. *Большой экономический словарь* / Под ред. А.Н. Азрилияна. — 5-е изд., доп. и перераб. — М.: Ин-т второй экономики, 2002. — 1280 с.
  11. *Про положення про порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції*: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25 грудня 2001 року № 182-р.